

Een boek voor wie van jeugdliteratuur moet weten. De moeilijke positie van een beoordelaar.

1 januari 1994

Auteur: Harry Bekkering

Volume: 04

Nummer: ?

Pagina's: 111-116

Documenten

- [tsjip_jrg04_058.pdf](#)

harry bekkering een boek voor wie van jeugdliteratuur niet weten de moeilijke positie van een beoordelaar ben ik wel de goede lezer van grensverkeer van peter van den hoven lets nieuws ben ik er eigenlijk niet of nauwelijks in tegen gekomen heeft dat een oorzaak ja in de eerste plaats natuurlijk omdat ik de in het boek opgenomen stukken al kende ze zijn namelijk k zonde r enige uitzondering a l eerder elders gepubliceerd in tijdschriften al s bulletin vernieuwing e n raster i k weet dat n u toevallig omdat ik mijn vak bijhoud maar op geen enkele plaats in grensverkeer wordt er melding van gemaakt dat het in dit boek gaat om een bundeling van reeds eerder gepubliceerde artikelen zelfs niet of z e bij bundeling nog wijzigingen hebben ondergaan wat bij vergelijking inderdaad het geval bleek dit lijkt me een omissie van de auteur in de tweede plaats ben ik misschien niet de juiste lezer omdat ik over de onderwerpen en de auteurs die van den hoven behandelt zelf ook wel het een en ander weet of geschreven hebben veel nieuws voegt hij er niet aan toe in de derde plaats is van den hoven geen echte essayist daar bedoel ik dit met zijn stukken zijn stilistisch geen genot om te lezen je wordt niet door zijn betoogtrant verrassend gezichtspunt bijvoorbeeld meegesleept en ook zijn interpretaties blinken niet uit door originaliteit ik heb het oog op dit soort weinig fraaie en onzorgvuldige formuleringen over het beeld van eigentijdse jongeren in het werk van immédros dat beeld is in conceptie weinig florissant in conceptie die boeken zijn toch al geschreven in hetzelfde stuk deze lelijke metaforische omschrijving pagina s dialoog staan bij dros meestal strak gespannen als elastiek door de emotionele lading en de consciëntieuze woordkeus over boze sue van peter van gestel wordt de broze genegenheid zichtbaar tussen sue en jop waarbij ze elkaars kwetsbare plekken voorzichtig aftasten het gaat hier over iets heel anders dan de lezer van dit artikel denkt van onvervalste therapeutentaal is sprake in het stuk over akky van der veer er worden door de focus van femke brokstukken realiteit aangereikt waarmee de lezer

naar eigen goed denken om kan gaan veel informatie dit klinkt allemaal nogal rijkelij k h a r d e n misschie n i s dat nie t helemaa l rechtvaardig omdat je je uiteraard kunt afvragen o f het boek wel bedoeld i s voor een lezer als ondergetekende want niet te ontkennen valt dat grensver keer veel informatie biedt voor een wat minder ingevoerde lezer vele onder werpen passeren inuners de revue jeugdliteraaire kritiek de ontwikkeling van probleemboek naa r initiatieroman profiele n va n belangrijk e auteur s nosdinger dros dragt van gestel van der veer kuijer beckman bie 111 bekkering ee n boek voo r wie va n jeugdliteratuur niet weten mans kusters belangrijke genre s al s he t volkssprookj e e n kinderpoezie studies op het terrein van de jeugdliteratuur na lezing van het boek ben je in elk geval redelijk op de hoogte van de huidige stand van zaken in de wereld van de kinder en jeugdliteratuur en toch houd ik zo mijn bezwaren tegen het boek ik zal uitleggen waarom zo heb ik wat moeite met de omschrijving van zijn affiniteit me t het kinder boek ee n blijvende belangstelling voo r jeugdliteratuur is oo k een uitingsvorm van het niet los willen laten van de kmdertijd of wellich t wat po sitiever geformuleerd een vorm van actuele integratie van kind zijn en vol wassenheid hij stelt het hier volgens mij wat mooier voor dan het is in de meeste gevallen brengt eenvoudigweg je functie met zich mee dat je je met deze vorm van literatuur gaat of moet bezighouden achteraf geef je er dan deze frame rationalisering aan van den hovens kritische ontwikkeling van belan g voo r va n de n hoven s poetical e positi e i s voora l he t tweed e hoofdstuk poginge n de orde te herstellen¹ waarin hij zijn standpunt bepaalt ten opzichte van ontwikkelingen binnen de jeugdliteratuur zoals die zich de laatste dertig jaar hebben voorgedaan hij stelt terecht vast dat de jeugdlite ratuur in ee n aantal opzichte n volwassener i s geworden waarbi j hij da n vooral doelt op de grotere aandacht die de laatste tijd geschonken wordt aan de literair formele aspecten van het kinder boek dat is zeker zo maar aan wie is dat te danken aan de jeugdliteratuur zelf of aan ontwikkelingen binnen of stimulanen van de jeugdliteraaire kritiek en hoewel van den hoven het een en ander met een zekere voorzichtigheid poneert geeft hij de kritiek hier meer krediet dan waar ze m i recht op heeft omdat hij zich aansluit bij een opmer king van de tilburgse onderzoeker van rees die die ontwikkeling voor een groot deel op het conto schrijft van de kritiek elders literatuur zonder leef tijd zomer 1994 heb ik al eens uiteengezet dat de literaire kritiek en dus ook de jeugdliteraaire kritiek geen directe invloed uitoefent op literaire ontwikke lingen zij v61gt de ontwikkelingen in de literatuur is de tweede stem na de eerste het zijn telkens weer de schrijvers die lezers op andere gedachten bren gen het zijn de schrijvers die de lezers ertoe uitdagen deze andere gedachten onder woorden te brengen de literatuurbeschuwing verandert net als de literatuur steeds van vorm maar wel in tweede instantie anders gezegd de criticus is een opportunist per definitie zijn standpunt als criticus wordt in dit hoofdstuk uiteengezet ook van den hoven heef t me t d e literatuur zo u je kunne n zeggen ee n ontwikkelin g doorgemaakt toen de jeugdliteratuur zeer veel inhoud had en weinig vorm eind jaren zestig de zeventiger jaren was hij in zijn kritieken in de groene amsterdammer sterk sociologisch georiënteerd en nu de jeugdliteratuur zich in een andere tegengestelde literair formele richting evolueert toont hij zich veeleer gemteresseerd in de tekst als tekst althans in prin-

cipieel poeticaa l opzicht of hij zich ook in de praktfjk aan zijn nieuwe leer houdt zullen we nog zien terzijde merk ik op dat hij zich niet altijd een even secuur lezer van de secun 112 bekkering een boek voo r wie van jeugdliteratuur niet weten daire literatuur betoont ter adstructie van zijn redenering haalt hij een be schouwing van mijn hand over miep diekmann aan hij doet het voorkomen alsof ik het daar heb over de jeugdromans van deze auteur terwijl het mij uit sluitend ging om haar literaire opvattingen en zelfs aangaf dat opvattingen en literaire praktijk niet altijd hoeven te coiresponderen van den hoven zgt wel te kiezen voor een boekgerichte aanpak maar in zijn uitleg duiken steeds op meer dan 66a plaats for muleringen op die de oude van den hoven zicht baar maken ee n recensent dien t we l degelij k oo g t e hebbe n voo r d e gecompliceerde relati e tussen de literaire wereld zoal s die door het boek vormgegeven is en de werkelijkheid daarbuiten de nadruk op ethische ar gumenten past binnen dit kader daar is op zichzelf niets op tegen maar pre senteer je dan minder uitgesproken zou ik zeggen betitel je zelf dan als plu ralist bijvoorbeeld ook het onderscheid dat van den hoven maakt tussen beoordelen en selecte ren lijkt t mij wa t kunstmatig beoordelen zou de taak zijn va n de criticus selecteren een activiteit van de bemiddelaars pedagogen psy chologen m i heeft beoordelen automatisch selectie tot gevolg waar nog bijkomt dat het bespreken en beoordelen van dat specifieke boek al voortvloeit uit selectie je bespreekt namelijk een aantal andere jeugdboeken niet literatuurkritiek en lit eraire vorming op verschillende plaatsen bepleit van den hoven de instelling van een aparte leerstoel voor jeugdliteratuur over de noodzaak daarvan kun je twisten waar er blijkens zijn boek in zo grote mate sprake is van giensverkeer zou je dat ei genlijk als een stap terug kunnen bestempelen de steeds toenemende inte gratie van beide vormen van literatuur zou eerder het volgende wenselijk ma ken jeugdliteratuur zou opgenomen moeten worden in de leeropdracht van een hoo gleraar moderne nederlandse letterkunde van den hoven haalt nogal eens de desiderata van de literatuurkritiek en het literatuur en leesonderwijs doo r elkaar dit zijn twee verschillende zaken hetgeen vooral blijkt uit de nadruk die hij op meer dan een plaats legt op de waarde van het zogenaamde creatief schrij ven voor de esthetische gevoelens en inzichten de literaire ontwikkeling van kinderen dat past inderdaad bij het li teratuuronderwijs maa r heeft me t literatuurkritiek al s zodani g weini g va n doen erg pretentieus tenslotte vind ik deze uitspraak overi gens we l corresponde rend met de belangrijke positie die van den hoven aan de literatuurkritiek toekent op deze manier is recenseren veel meer een schrijfavontu ur waarvan de uitkomst niet bij voorbaat vaststaat maar zich gaandeweg vormt zoals gezegd vind ik de auteur van grensverkeer geen essayist geen literator dus zie de voorbeelden hierboven we hebben eerst en vooral t e maken met in for matieve opstellen tot zover van den hovens kritische plaatsbepaling enige voor beelden van van den hovens werkwijz e zijn hoofdstuk over de ontwikkelingen van het probleemboek is inderdaad in formatief maar het is vooral een overzicht een daadwerkelijke analyse van de 113 bekkering een boe k voor wie van jeugdliteratu ur niet weten zwakke literair e kante n erva n ontbreekt z e worde n we l genolmd maa r nauwelijks getoond in feite analyseert hij uitsluitend hadden we er maar wat van gezegd va n jan de zanger en dat toch ook wee r betrekkelijk summier

overigens vraag ik me af of de betiteling initiatieroman voor het betere jeugdboek nu wel zo gelukkig is omdat je een dergebjke genre aanduiding op ongelooflijk veel jeugdromans kunt toepassen zonder dat je daarmee de literaire waarde ervan impliceert misschien is het zelfs zo dat het begrip initiatie de overgang naar volwassenwording eigenlijk in elk boek in de leeftijdscategorie 12-16 jaar een rol speelt en dan zegt zo'n aanduiding bijna niets meer zijn beschouwing over het werk van Christine Ndstlinger is een typisch voorbeeld van de werkwijze van de oude van den hoven bij voortduring is sprake van ideologische opmerkingen ik geef er een paar lezers deelgenoot maken van haar visie op mens en maatschappij die getuigt van moed gevend hutnaan anarchisme dat ontroert en solidariseert waarin om standigheden als echtscheiding onderdrukking weglopen eenzaamheid disciplineren en dergebjke een belangrijke rol spelen maar nooit onttaarden in typisch moralistische probleemstellingen ook bier vallen wel termen als knappe literaire constructie en zorgvuldige vormgeving maar hij laat die constructie en vormgeving niet zien want hij uit haar werk citeert zowel werkextern als werkintern is eerder maatschappelijk dan esthetisch van aard een soortgelijk bezwaar geldt de analyse van het werk van Imme Dros toch bij uitstek een auteur wier werk zich leent voor een literair esthetische analyse we komen weliswaar deze opmerking tegen verhaalcompositie en stijl vertonen een trefzekere balans met de thematiek en dat vergroot in niet geringe mate de receptie de appels op de lezer zijn op die manier opumaal en vervolgens krijg je van vrijwel al haar werk bijna niets anders dan de in houd gepresenteerd slechts in de noten wordt verwezen naar wat hij een analyserende lezing van Annetje lie in het hoist van de nacht noemt hij doet het zelf niet en zo blijft ook dit hoofdstuk toch weer vooral een overzicht van wat Imme Dros geschreven heeft niet hoe ze het geschreven heeft in het stuk over het oeuvre van Tonke dragt geef tvan den hoven een knappe analyse van het geheim van de klokkemaker een buitengewoon ingenieus in elkaar gezet jeugdboek in deze formulering vindt de lezer tegelijkertijd mijn bezwaar tegen dit boek je ziet bij wijze van spreken voortdurend de constructie door het verhaal heen opvallend is hier en ook elders dat van den hoven met een zeker gemak intentionele uitspraken van de auteur aanhaalt zonder zich er kennelijk rekenschap van te geven dat intentie en realisering niet zonder meer aan elkaar gelijk gesteld kunnen worden de auteur heeft weliswaar het eerste woord maar de interpretator het laatste de beschouwingen over van gestel en van der veer vielen mij inhoudelijk eerlijk gezegd een beetje tegen bekende citaten uit beider werk kom je ook hier weer tegen de onvermijdelijke vergelijking met Carmiggelt van gestel en in het stuk over van der veer een zin als deze die op meer dan een boek van toepassing is het laat op overtuigende wijze zien dat een realistische beschrijving van de identiteitsproblemen van een jong meisje en esthe 114 bekkering een boek voor wie van jeugdliteratuur niet wetentische vormkwaliteit elkaar allerminst uit hoeven te sluiten elders zie het bovengenoemde nummer van literatuur zonder leeftijd ben ik reedsingegaan op de hemelvaart van Madelief en ik mag me dus ontslagen achten van verder commentaar al wil ik wel kwijt dat metafictie en intertextualiteit niet hetzelfde betekenen misschien alleen nog dit van den hoven schrijft naar aanleiding van tin toeval en de kunst van Madelief nhet komt weinig

voor dat een schrijver zijn literaire scheppingen niet alleen zo tegenover elkaar uit speelt maar ook diens gecompliceerde verhouding met hen zo scherp tekent dat mag wellicht waar zijn waar het gaat om jeugdliteraire teksten in de literatuur voor volwassenen gebeurt het met een zekere regelmaat ik wijs op nootebooms een lied van schijn en wezen en mulisch¹ de pupil bovendien blijft het stuk ook dit stuk wel erg inhoudelijk wat je gezien de probleemstelling toch niet direct zou verwachten de uiteenzetting over het werk van thea beckman is een ietwat merkwaardige het bestaat geheel uit citaten vooral van beckman zelf het geheim van rotterdam en van auteurs die zich hebben gebogen over het probleem van kunst en kitsch ik volsta hier met de opmerking van harry overmeijer in zijn recensie na v grensverkeer literatuur zonder leeftijd winter 1994 nu is er sinds 1980 natuurlijk veel veranderd en je kunt een criticus niet vastpinnen op opvattingen van 14 jaar geleden maar het artikel over thea beckman zou aan duidelijkheid gewonnen hebben als de omslag in waardering voor haar werk ook in een analyse sic verwoord was het interessantste stuk verreweg het interessantste stuk is tte wonderdokter en de dood met als ondertitel enkel e varianten van een volkssprookje hier bevindt van den hoven zich op een terrein dat hij als geen ander door en door kent in het sprookjesnummer van bzzlletin van een aantal jaren geleden had hij daar al volop blijk van gegeven van deze analyse heb ik iets geleerd in dubbel opzicht in de eerste plaats is het buitengewoon informatief secundaire literatuur in de tweede plaats wordt 66a sprookje in zijn genetische ontwikkeling op de voet gevolgd eenzelfde bewonderende opmerking kan gemaakt worden over het daaropvolgende hoofdstuk kinderrijm zonder copyright over orale kinder poezie ook in dit hoofdstuk wordt de lezer weer vergast op interessante observaties gesteund door een grote kermis van de secundaire literatuur over dit onderwerp de beschouwingen over de poezie van ienne biemans en wiel kusters boden daarentegen weer beduidend minder zeker als je zoals ondergetekende en het werk van de auteurs en de literatuur over hun werk goed kent in zeer geringe mate analyseert van den hoven hetgeen des te opvallender is als je nagaat dat hij het werk van biemans als maakwerk betitelt curieus is ook dat hij dieper ingaat om in mijnwerkerstermen te spreken op het werk van de poeet kusters voor volwassenen dan op de dichter kusters voor kinderen ik heb me afgevraagd in hoeverre het in een bundel als deze gerechtvaardigd is ook recensies op te nemen want als meer kunnen de stukken stukjes over de biografie van an rutgers van der loeff over de hele biblebontse berg 115 bekkering een boek voor wie van jeugdliteratuur niet weten het proefschrift van anne de vries toch niet beschouwd worden deze stukken had van den hoven mi moeten herschrijven voor mijn part in een samen vattende beschouwing over de opkomst van steeds meer secundaire literatuur over jeugdliteratuur en de eventuele oorzaken daarvan eigenlijk geldt de opmerking die van den hoven maakt over gedeelten uit de hele biblebontse berg ook voor zijn boek maar dat was allemaal al bekend en biedt geen verdieping edoch was ik wel de goede lezer van dit boek peter van den hoven grensverkeer over jeugdliteratuur nblc uitgeverij den haag 1994 isbn 90 5483 012 3 met kritische blik 116